

2014:20

Ignaberga gamla kyrka

Antikvarisk medverkan, 2014

Åsa Eriksson Green

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2014:20

Ignaberga gamla kyrka

- Invändig renovering

Antikvarisk medverkan, 2014
Ignaberga, 1069
Hässleholm
Skåne län

Åsa Eriksson Green

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2014 Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2014:20
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Vy över långhuset med utblick mot läktaren i väster, efter avslutad renovering.
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Ignaberga gamla kyrka – invändig renovering

Innehåll

	1
Sammanfattning av utförda åtgärder	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	5
Utförda åtgärder	6
Tegel	6
Träytor	6
Primklockorna	6
Avvikelser från handlingarna	7
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	7
Iakttagelser under projektet	8
Övriga handlingar med relevans för ärendet	8
Bildbilaga	9

Karta över Skåne län med Hässleholms kommun markerad med blått. Ignaberga är ungefärligt markerat med en svart punkt.

Ignaberga med gamla kyrkan utpekad med röd pil. Ignaberga ligger strax sydost om Hässleholm längs väg 21.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Under våren 2014 har Ignaberga gamla kyrka genomgått en invändig ytskiktsrenovering. I samband med detta har även en nyttillverkad klocka monterats i absiden, på platsen för de tidigare primklockorna.

Administrativa uppgifter

Objekt	Ignaberga gamla kyrka
Socken	Ignaberga socken, 1069
Kommun	Hässleholms kommun
Län	Skåne
Länsstyrelsens beslut	2012-10-11, dnr 433-16975-12
Regionmuseets dnr	K12.30-230-12
Beställare	Hässleholms församling
Bygg/arbetshandling	Itark arkitektkontor AB, 2012-07-07
Bygglledning/kontroll	Itark Arkitektkontor AB gnm Mikael Forsberg
Entreprenör	AB Bröderna Nilssons måleri
Antikvarisk medverkande	Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne genom Åsa Eriksson Green
Genomförandetid	februari – maj 2014
Slutbesiktning	2014-04-16, av klockupphängning 2014-05-21
Ersättning	Kyrkoantikvarisk ersättning för inre renovering
Rapport granskad av	Emelie Petersson

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Ignaberga gamla kyrka uppfördes under 1100-talet. På 1400-talet tillkom vapenhuset i söder och kyrkan valvslogs. År 1717 utvidgades långhuset västerut. På 1880-talet uppfördes en ny tegelkyrka ungefär en kilometer norrut och under de följande fyrtio åren förföll den gamla kyrkan, tills det på 1920-talet väcktes ett intresse för att rädda byggnaden. Vid denna tid hade långhusets murar delvis rasat och större delen av långhustaket likaså. Under ledning av arkitekt Leon-Nilsson återskapades murarna och valven över långhuset, tidigare befintliga romanska muröppningar togs också upp. Valven över kor och absid räddades intakta. Tvärs över valvbågen mellan kor och absid finns även en bevarad ekbjälke med tre stycken ekdubbar inslagna i södra delen av bjälken. Detta har utgjort upphängningsanordning för två medeltida primklockor. Bänkinredningen från 1700-talet bevarades i koret och återskapades i övriga kyrkan efter denna befintliga. År 2008 togs dessa bänkar delvis ner för att tillskapa större utrymme i koret. En del äldre inventarier som tidigare tillhörde kyrkan kom att återplaceras här efter att kyrkan

återuppbyggt, bland annat altarpupsatsen med präst- och klockarebänk på ömse sidor samt dopfunten.

Utförda åtgärder

De murade och putsade väggarna och valven var hårt smutsade och nedsvärtade. Dessa har torrengjorts genom att borstas med rotborste varpå de målats med kalkfärg våt av fabrikat Weber. Kalkfärgen är bruten med 15 ml guldockra i pastaform per 15 kg kalkfärg. Rosa påväxt på kalkade murytor fanns på mindre ytor nära golvet i vapenhuset (på muren mot långhuset) samt vid södra muren under läktaren inne i långhuset. Dessa ytor har stålborstats till rent underlag varpå ytorna kalkats.

Tegel

De utkragande tegelskiften i valvpelarnas övre del vittrade i varierad grad, i synnerhet kraftig vittring kunde iakttas längs långhusets norra mur och korets södra dito. Saltutfällningar var tydliga i de vittrade ytorna. Det vittrade teglet har rensats till fast yta med murhammare. Då ingen sten behövde rensas mer än till $\frac{1}{4}$ stabiliserades tegelytan genom upprepade strykningar med kalkvatten varpå de i stället för att byggas ut till sin tidigare storlek, försågs med ett tunt utjämnande puts-skikt och kalkades över. I absidens hjälmvalv kunde sprickor iakttas vid arbetets start, likaså på triumfbågens östra sida. Dessa sprickor stabiliserades av konservator Lars Sandberg vid Skånes Målerikonservatorer. Putsen, liksom det vittrande teglet, har bara stabiliserats i ytskiktet med putsstabiliseringsmedel Calx-nova, ett fint kalkbaserat bruk. Konservatorns bedömning är att vittringsskadan i teglet i triumfbågen kan vara mer omfattande än man anar och att man inom några år bör undersöka vad den bakomliggande skadebilden kan vara. Denna information kom medverkande antikvarie till del först efter slutbesiktningen. Vinden ovanför koret har inte undersökts.

Träytor

Taket under läktaren, pelarna, trappan upp till läktaren, innertaket över läktaren samt innertaket i vapenhuset har målats med linoljefärg likt befintligt utförande (linoljefärg av fabrikat Ottossons i kulör NCS S 1000-N). Brädpanelen på sakristian, som är belägen under läktaren, har målats med linoljefärg likt befintligt utförande (linoljefärg av fabrikat Ottossons i kulör NCS S 2500-N). Se arbetshandling för mer detaljerad beskrivning.

Primklockorna

Vid ett sammanträde med Ignaberga kyrkoråd den 11 augusti 1977 läste ordföranden upp ett yttrande om primklockorna i Ignaberga gamla kyrka. Vid tillfället visades även en klocka upp, klockan refereras till som *den lilla malmklockan* som en

Herr Anders Hellström i Timsfors hittat 20-25 år tidigare. Var klockan hittades framgår tyvärr inte av protokollet. Ett fotografi på Tranås kyrkas medeltida primklocka uppvisades också på mötet. Enligt skriftliga källor skall klockorna så sent som vid 1800-talets mitt fortfarande ha hängt i absiden. Mötet beslutade att rådfråga landsantikvarien om klockans ålder samt anhålla om tillstånd att hänga upp denna i den befintliga anordningen för primklockor i Ignaberga gamla kyrka. Något svar från landsantikvarien har tyvärr inte återfunnits. År 2007 beställde församlingen tre stycken klockor av Skånska klockgjuteriet i Hammenhög efter att Mats Edström på Barup och Edström arkitektkontor rådfrågats om hur klockor och upphängning av desamma kunde lösas. De tre bronsklockorna försågs med orden TRO-HOPP-KÄRLEK, ett på vardera klockan. Tyvärr gjordes klockorna större och tyngre än vad som var avsikten och den planerade upphängningen blev inte av. Under de påföljande åren har en lösning diskuterats varpå församlingen gjutit om klockorna. I samband med den inre renoveringen av kyrkan har den befintliga upphängningsanordningen studerats på nära håll. Ett förslag att hänga upp den minsta av de befintliga klockorna i en ekkonstruktion som fastgjorts runt befintliga dubbar, godkändes av länsstyrelsen som dock påpekat att det är församlingen som fastighetsägare som borgar för hållfastheten i konstruktionen. I den sekundära anordningen har klockan fixerats för att inte tyngden av denna ska utgöra ytterligare belastning på den ålderdomliga konstruktionen när den kommer i svängning. Med hjälp av ett band som fästs i klockans pendel kan man ringa i klockan.

Avvikelser från handlingarna

Handlingarna angav att sandkalk skulle användas för avfärgning av väggarna. Byte till Kalkfärg våt har godkänts av Länsstyrelsen.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Den inre renoveringen av ytskikt har genomförts med varsamma metoder och för kyrkan anpassade material. Ett löpande underhåll av byggnaden borgar för att större åtgärder och renoveringar kan undvikas vilket är positivt ur kulturhistoriskt hänseende.

Församlingens strävan att tillvarata och utveckla de kulturhistoriska värden som kyrkomiljön besitter är lovvärd. Liturgiskt sett kan användandet av primklockor härledas till den katolska mässan, alltså till kyrkans äldsta historia. Upphängningen av den nygjutna klockan i den medeltida upphängningsanordningen för primklockor var dock ingen självklar åtgärd. Den ursprungliga konstruktionen är vad Regionmuseet erfar unik i sitt slag i Sverige och hållfastheten har varit svår att bedöma. Håltagningarna i ekdubbarna vittnar om att det sannolikt hängt två klockor här. Vid jämförelse med bevarade primklockor i museisamlingar och

andra kyrkor framgår att de traditionellt sett varit betydligt nättare än de som nyttillverkats till Ignaberga gamla kyrka. Ur kulturhistoriskt perspektiv kan åtgärden ifrågasättas utifrån resonemang om autenticitet och pedagogik: företeelsen primklocka har funnits här, men den såg inte ut som dagens rekonstruktion och var inte fastgjord som dagens konstruktion. Å andra sidan så kan den befintliga klockan utgöra en startpunkt för ett samtal kring tidigare befintliga inslag i kyrkorummet som idag är sällsynta.

Iakttagelser under projektet

Inga särskilda iakttagelser har gjorts.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

- 1977-08-11 Utdrag ur protokoll från möte med Ignaberga församlings kyrkoråd
- 2007-02-25 Förslag till rekonstruktion av primklockor, Barup & Edström
- 2009-06-12 PM angående primklockorna, Regionmuseet Kristianstad
- 2009-12-28 Meddelande från Länsstyrelsen angående primklockorna
- 2012-07-01 Arbetsbeskrivning, ITARK
- 2012-10-11 Länsstyrelsens beslut (dnr 433-16975-12)
- 2014-02-27 Byggmötesprotokoll I
- 2014-03-13 Byggmötesprotokoll II
- 2014-03-31 Mail från Länsstyrelsen, tillstånd att hänga upp klocka
- 2014-04-16 Slutbesiktningsprotokoll

Kristianstad 2014-06-24

Åsa Eriksson Green

Bildbilaga

De två övre bilderna visar kyrkans hårt smutsade väggar före påbörjad rengöring. Överst till vänster syns även två uppmåladade färgprover inför beslut om kulör på väggarna. Bilden till höger visar väggfältet bakom en nedmonterad radiator vilket visar att kyrkans inre väggar vid något tillfälle under 1900-talet haft en mer gul-vit nyans.

Den mittersta bilden till vänster visar en spricka i putsen på triumfbågens östra sida med underliggande vittrande tegel. Sprickan har åtgärdats av konservator men den underliggande skadan bör bevakas och kan behöva åtgärdas inom några år. Den mittersta bilden till höger visar krackelerad puts i absidens hjälmvalv. Krackeleringarna har åtgärdats av konservator.

Den nedre bilden till vänster visar vittrande och renbugget tegel i valvpelarnas övre, utkragande tegelskäft. Bilden längst ner till höger visar prov på en del av en vittrande tegelsten som enkelt föll bort. Det bortrensade vittrade teglet bedömde inte påverka pelarnas bärfkraft varför teglet putsats och kalkats över.

Båda bilderna ovan visar den bevarade, medeltida upphängningsanordningen för primklockor som sitter inmurad i valvbågen, mellan koret och absiden. Bjälken och de tre dubbarna är av ek. Håltagningarna i dubbarna vittnar om att här sannolikt hängt två klockor. Regionmuseet erfar att den bevarade konstruktionen är sällsynt, om inte unik i landet.

Båda bilderna ovan visar kyrkorummet efter färdigställd ytskiktsrenovering. De medeltida träskulpturerna har under renoveringen förvarats i Ignaberga nya kyrka.

Den övre bilden visar upphängningsanordningen för den nytillverkade klockan som fästs runt de ursprungliga dubbarna i vilka de medeltida primklockorna var upphängda. Anordningen är tillverkad i ek och är endast fastspänd kring den ursprungliga konstruktionen – utan att göra åverkan på denna. Klockan är i sin tur fastgjord i den nya ekramen på ett sätt att enbart kläppen kommer i rörelse.

Regionmuseets rapportserie 2014

Kulturmiljö

1. Baldringe kyrka – utvändig renovering, Baldringe sn, AM, Maria Sträng, 2013
2. Pynten i Vattenriket, Kristianstad sn, BD, Jimmy Juhlin Alftberg och Helene Stalin Åkesson, 2013–2014
3. Barkåkra kyrkogård, Barkåkra sn, VP, Åsa Jakobsson och Maria Sträng, 2013
4. Södra Sandby kyrka – medeltida träskulpturer, Södra Sandby sn, AM, Maria Sträng, 2013
5. St Petri kyrka – ombyggnad av värme- och ventilationssystem, Klippans sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2013
6. Långalts myr – markanvändning och historia, Örkelljunga och Skånes Fagerhult sn, DK, Cissela Olsson, 2013
7. Östra Karaby kyrka – utvändig renovering, Östra Karaby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
8. Dalby kyrka, 9½- Sekler av förändring, byggnadsarkeologiska iakttagelser vid utvändig renovering, Dalby sn, BAD Petter Jansson, 2012
9. Norra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP och bilaga med kvartersbeskrivning, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson och Anna Rabow, 2013
10. Buxbom, Handbok om buxbom på begravningsplatser i Skåne och Blekinge, PJ, Cissela Olsson och Anna Rabow, 2014
11. Dörrar och portar på uthus – kurs inom landsbygdsprogrammet, Helena Rosenberg, 2013
12. Kvistofta församlings kyrkor – utrustning för värmesystem, Bårslövs sn, Fjärestad sn, Glumslöv sn och Kvistofta sn, AM, Maria Sträng, 2014
13. Östra kyrkogården i Lund, Lunds stad, VP, Kerstin Börjesson, Åsa Jakobsson och Anna Rabow, 2014
14. Gundrastorp – Ekholmens dammverk, Vittsjö sn, AM, Helena Rosenberg, 2013–14
15. Bäckaskog slott 2014, Kiaby sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2013–14
16. Krubbemölla – omläggning av stråtak, Vitaby sn, AM, Emelie Petersson, 2014
17. Glimmebodagården – vårdåtgärder 2014, Brösarp sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2014
18. Brönnestad kyrkogård, Brönnestad sn, VP, Åsa Eriksson Green, Åsa Jakobsson och Emelie Petersson, 2013
19. Sankt Nicolai kyrka – tillbyggnad vindfång, Trelleborgs sn, AM, Kerstin Börjesson, 2013
20. Ignaberga kyrka – invändig renovering, Ignaberga sn, AM, Åsa Eriksson Green, 2012

Förkortningar:

AF- antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AM- antikvarisk medverkan
AU- arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt
FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD- murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning
PJ- projektrapport
VP- vårdplan
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD- byggn-ark-dokumentation
BMU- byggnadsminnesutredning

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

